

Leeskring Bibliotheek Rumst – 5 september 2011

Vrijheid

Jonathan Franzen

Amsterdam : Prometheus, 2010. 587 p.

Oorspr. titel: Freedom (2010)

Vertaling: Peter Abelsen

De auteur

Jonathan Franzen is geboren in 1959 in Chicago als nakomertje in een gezin van drie zonen en groeide op in St. Louis. Hij studeerde Duits. Hij woont afwisselend in New York en Santa Cruz, Californië. In 2001 won hij The National Book Award voor *The Corrections* dat wereldwijd 3 miljoen exemplaren verkocht.

Bibliografie

1988 : The Twenty-Seventh City

1992 : Strong Motion, vert. als *Schokgolven*

2001 : The Corrections, vert. als *De correcties*

2002 : How to be alone, vert. als *De kunst van het alleen-zijn (essays)*

2006 : The Discomfort Zone, vert. als *De onbehaaglijkheidsfactor (autobiografie)*

Het verhaal

Een generatieoverspannende roman over een Amerikaans middenklassegezin tussen midden jaren '70 en 2008 met de meeste aandacht voor de periode rond 2004. Het huwelijk van Walter Berglund en zijn vrouw Patty is niet onder het beste gesternte gestart, maar beiden menen dat ze van elkaar houden en een goed leven hebben in St. Paul met hun twee kinderen Jessica en Joey. De kinderen eenmaal het huis uit, komt hun leven echter op losse schroeven te staan: Walter kiest een andere job, Patty raakt in een depressie, ze verhuizen naar Washington. De jarenlange vriendschap van Walter met zanger Richard Katz en de aantrekkingskracht die Patty en Richard al decennialang voor elkaar voelen zorgt uiteindelijk voor een katharsis die het gezin uiteen doet vallen. Met de verhalen van de kinderen Joey en Jessica, met die van de familieleden van Patty en Walter, de ontmoetingen van Richard, medewerkster Lalitha en miljardair Vin Haven schetst Franzen een sociaalrealistisch beeld van leven in de Verenigde Staten in de laatste decennia.

Autobiografische elementen

- Het gezin of 'the all-american family' zie De correcties en De onbehaaglijkheidsfactor
- Vogelobservator
- Milieubewust
- Santa Cruz (p. 516)

Waardering van recensenten

"Nog maar zelden lezen we een boek dat zo uitgespuurd lijkt als dit. Het lijkt alsof er over iedere zin en ieder woord nagedacht is, waardoor de taal vloeit als een bergbron. (...) Vrijheid is veel ernstiger (dan De correcties) misschien wel omdat de situatie in de VS inmiddels ook een stuk ernstiger is geworden." *Marnix Verplancke in de Morgen*

"Ergens schuilt er in deze kanjer van 592 bladzijden een meesterwerk. Maar het komt er niet uit. 'Vrijheid' valt meer op door zijn ambitie, dan door water concreet op de pagina's te lezen is." *Marc Holthof in De Tijd*

"De meeste onderhoudende, meest levensechte en scherpste roman van de voorbije jaren over het moderne Amerika" *Jeroen Overstijns in De Standaard.*

"Naast een familieroman en een kritische analyse van traditionele Amerikaanse waarden is Freedom daardoor bovendien een indringend portret van het Bush-tijdpersk (...) een meesterwerk. *Hans Bouman in De Volkskrant*

Opbouw

Deel I Goede bureu (verteller: de fam Paulsen) p. 9

Deel II Er zijn fouten gemaakt: De autobiografie van Patty Berglund. p. 35

1. Inschikkelijk p. 37
2. Hartsvriendinnen p. 58
3. De vrije markt bevordert concurrentie p. 129

Deel III 2004 p. 203

- Bergtop mijnbouw Walter en Lalitha betrekken Richard Katz in project geboortebeperving p. 205
- Vrouwenland (Joey) p. 247
- De woede van een aardige man (Walter) p. 306
- Genoeg! (Richard Katz) p. 362
- Slecht nieuws (Joey) p. 399
- De kwelgeest van Washington (Walter) p. 464

Deel II Er zijn fouten gemaakt (slot) Een brief aan haar lezer van Patty Berglund

4. Zes jaar p. 531

Deel IV Canterbridge Estates Lake (de bureu van Walter) p. 565

Tijd

Door de verschillende perspectieven aan het woord te laten wordt er heel wat heen en weer gesprongen in de tijd.

Plaats en ruimte

De lezer krijgt een ruim beeld van de V.S.: het gezin Berglund, in het centrale noorden van de V.S in Minnesota, de familie Emerson en de familie van kamergenoot Jonathan in New York, collegelife, Washington DC, Californië, West Virginia, Texas.

Perspectief en verteller

De personages worden van ver en buitenaf bekeken, er blijft een afstand tussen de lezer en de personages als bij een vogelbespieder die naar vogels kijkt. Het perspectief wisselt zeer vaak: het ligt bij de burens in het eerste hoofdstuk, zij maken korte metten met de vier karakters van de familie Berglund en ook in het laatste hoofdstuk ligt het perspectief bij de burens. Het ligt bij Patty Berglund zelf in het tweede hoofdstuk die in de 3^e persoon over zichzelf schrijft waardoor de zelfspot en ironie extra goed uit de verf komt. (Is dit wel gelukt, de auteur lijkt ook sterk aanwezig)

Bij elk nieuw hoofdstuk wisselt het perspectief, de vier hoofdpersonen komen daarin aan bod. De confrontatie tussen het perspectief van de burens en Patty's eigen perspectief in haar autobiografie (ook gekleurd door haar depressie) doet een mens stilstaan bij wat het perspectief van de burens eigenlijk waard is in de ware kennis van een persoon.

Personages

Patty Berglund

Ooit was ze een veelbelovende basketbalspeelster, maar omdat ze zich thuis weinig geaccepteerd voelt zet ze zich af tegen de wereld van haar ouders en wordt huismoeder. Sexueel sterk aangetrokken door Richard Katz kiest ze toch voor diens brave vriend Walter Berglund. Ze klampt zich vast aan haar kinderen maar die ontglippen haar. Ze blijft depressief en met een drankprobleem achter, maar weet zich daar toch boven uit te werken.

Walter Berglund moest thuis altijd opdraaien voor zijn dronken vader en broer wat hem een sterk rechtvaardigheidsgevoel meegaf in het leven. Na 20 jaar huwelijk en werk bij 3M gaat hij dan ook werken als een natuurbeschermers, maar hij maakt een zeer dubieuze keuze door zich ten dienste te stellen van een groot-industrieel.

Richard Katz lijkt het prototype van de muzikant die vrijelijk profiteert van de seks en drugs die zijn pad kruisen. Tegelijk heeft hij een grote bewondering en liefde voor zijn vriend Walter. Hij blijft tragisch en alleen achter.

Joey Berglund is de oudste zoon en de lieveling van zijn moeder. Hij is zeer kwaad over 9/11, het maakte "een eind aan de wereld van voorspoed als geboorterecht". Hij heeft een neus voor zaken en mede door een zich afzetten tegen zijn vader komt hij daardoor in de Republikeinse hoek terecht.

Wat ook hun zeer verschillende keuzes zijn in het leven, de schrijver slaagt er in om voor hen alle personages sympathie en begrip op te roepen bij de lezer.

Thema

Vrijheid in al zijn facetten:

Amerika: ...land of the free and home of the brave...: vrijheid is een basisrecht in Amerika. We hebben in het westen alle vrijheid, maar hoe gaan we ermee om?

De vrijheid van Patty: zij doet er weinig mee, kiest voor een gevangenis omdat ze de vrijheid neemt haar ouders hierdoor te pesten. Maar uiteindelijk blijft ze met lege handen achter. "Ik heb zelf geen belang. Ik heb geen verlangens, geen ambities, geen hoop, niks. Voor mij bestaat alleen het team, het team is alles wat ik heb." (p. 347) Ook haar team, haar gezinsleden verliest ze.

De vrijheid van Walter. Hij wil al heel zijn leven voor een beter milieu werken, maar kiest voor werken bij 3M vanwege zijn gezin en daarna redt hij misschien een klein vogeltje maar verwoest daarvoor veel natuur. Hij legt zich neer bij de kapitalistische wetmatigheden en blijft met de frustraties zitten. "Ik probeer er nog altijd achter te komen hoe ik moet leven." (p. 354)

Joey voelt zich al jong vrij van zijn ouders en de beperkingen die ze hem schijnbaar willen opleggen, maar zet zichzelf in de seksuele gevangenis van Connie. Heeft een neus voor zaken maar gebruikt dat om Amerikaanse soldaten onbetrouwbare auto's te bezorgen.

Jessica blijft als figuur erg op de achtergrond, zij is zeer zelfstandig en lijkt haar vrijheid verstandig te gebruiken. Op haar universiteit staat boven de deur naar het rectoraat "Use thy freedom well". Zij wordt een literair uitgeefster! Zij ondervraagt haar familieleden en Katz. Het Griekse Koor?

Ook *Richard* beseft uiteindelijk dat die seksuele vrijheid van vele relaties hem nooit geluk heeft gebracht. Na het succes gaat eenzaamheid en armoede.

Politiek: Vrijheid is een middel om de armen en kanslozen in het gareel te houden. "Je mag dan wel arm zijn, maar wat niemand je kan afnemen is de vrijheid die je hebt om je leven op geheel eigen wijze te verankeren. (...) Dat had Bill Clinton ook zo goed door: dat je geen verkiezingen kunt winnen als je aan de persoonlijke vrijheden morrelt." (p. 378) Een maatschappij die alle vrijheid laat is een permissieve maatschappij en onvermijdelijk worden dan fouten gemaakt.

Iedereen in het boek is op zoek naar de juiste manier van leven. Een afdoend antwoord op die zoektocht vindt niemand. Er is een gezagsvacuum, er is geen autoriteit of God.

Motieven

Vogel als beeld van de vrijheid: vogels zijn bedreigd, onze vrijheid is bedreigd

Gezin: Wij worden gevormd door het gezin waarin we opgroeien. De nieuwe gezinsstructuur is erg los in vergelijking met vroeger, er is meer vrijheid, maar bij gebrek aan een moreel kompas is er ook meer onzekerheid over de keuzes die we onvermijdelijk moeten maken in ons persoonlijk leven. Ouders hebben geen gezag meer, het gezin hangt als los zand aan elkaar. De grote vrijheid die we wensen veroorzaakt ook spanning tussen gezinsleven en individueel geluk.

Generatieconflict: Walter en zijn vader, Patty en haar ouders, Joey en zijn vader, Jonathan en zijn vader.

Politiek: Ook het land waarin we wonen bepaalt wie we zijn en welke keuzes we maken. Natuurbehoud, Irakoerlog, corruptie, roem, overbevolking.

Het boek *Oorlog en Vrede* van Tolstoj: Dit boek uit de wereldliteratuur (1869) schetst een beeld van het leven in Rusland tussen 1805 en 1812. De historische gebeurtenissen (Napoleontische oorlogen) en de verhalen van de individuele levens in de families Rostov en Bolkonski. Op zoek naar een zinvol leven groeien ze door geluk en tegenslag, vreugde en verdriet. Een knipoog naar zijn eigen boek dat het persoonlijke plaatst tegen een achtergrond van de geschiedenis?

Stijl

Goede dialogen. Geregeld erg lange en toch soepele zinnen (p. 205: 31 regels)
Een taal die de lezer vasthoudt. De afstand die de schrijver door zijn perspectief
schept brengt een ironisch element in het verhaal dat er bij de vertaling veel
minder uitkomt.

Titel

Vrijheid en hoe we daar stuntelig mee omgaan vormt het thema. De personages
hebben alle vrijheid, maar misbruiken die vrijheid op persoonlijk en politiek
vlak.

'2004', de titel van de kern van de roman, is het jaar dat Bush de Irakoorlog
(Operation Iraqi Freedom) voerde onder het mom de 'vrijheid' te verdedigen.
Franzen zegt over de titel in een interview met The Guardian dat de titel niet te
letterlijk genomen moet worden: "Unless you hear it ironically, it's a tremendously
pompous title," he says. Then again, with almost violent emphasis, "You *must* hear
it ironically."

Motto

Gaan, fortuinlijken, en deel de blijdschap over uw geluk met eenieder. Ik, oude
tortel, zal op de wieken gaan naar een verdorde tak, om daar, tot mijn laatste
snik, mijn verloren geliefde te bewenen. *Een wintervertelling/ Shakespeare*
The Winter's Tale is een verhaal van jaloezie: Leontes, de koning van
Sicilië, verdenkt zijn jeugdvriend koning Polixenes van Bohemen ervan een
relatie te hebben met zijn zwangere vrouw Hermione.

Opdrachten

Susan Golomb is zijn literair agente

Jonathan Galassi is de directeur van de uitgeverij Farrar, Straus and Giroux

Genre

Een generatieoverspannende roman. (Gezinsdrama en kroniek van een tijdperk)
Franzen: "De familie is niet meer dan een raamwerk. Door over families te
schrijven, krijg ik toegang tot relaties die heel intens zijn en daar ben ik naar op
zoek." (De Standaard)

Meer info

<http://frankalbers.blogspot.com/2010/09/saaie-en-meeslepend-de-nieuwe-roman-van.html>

<http://www.nytimes.com/2010/08/29/books/review/Tanenhaus-t.html>

<http://www.guardian.co.uk/books/2010/sep/25/jonathan-franzen-interview>

"Ik ben een knutselaar" / Kathy Mathys. Interview in de Standaard 22 oktober
2010

Jonathan Franzen: de man van het boek van het jaar / Mark Schaevers. Interview
met Franzen in Humo 21 december 2010

Discussievragen

- Wie is voor jou de hoofdpersoon in dit boek? Waarom?
- Had dit dikke boek dunner gekund? Welke stukken zijn onnodig?
- Marc Holthof (De Tijd) vindt dat het eerste hoofdstuk later in het boek zou moeten, het verwacht de lezer die de personages nog niet kent, de beschrijving van de basketbalwedstrijd vindt hij veel te lang en Walters kruistocht tegen de buurkatten moet volgens hem geschrapt worden. Wat is jouw mening over deze 'proloog' en 'epiloog'?
- Is 'de autobiografie van Patty' voor jou geloofwaardig?
- Hoe werkt ze zich uit haar depressie?
- De personages in het boek maken heel verschillende keuzes, volgen politiek gezien een heel verschillende kleur en toch lijkt de schrijver voor hen allemaal sympathie en begrip op te brengen. Waarom zou hij dat doen?
- Is dit boek voor jou een portret van de manier waarop wij tegenwoordig leven?
- Patty zegt op p. 559: "voor de jonge mensen van nu is de wereld veel angstaanjager en de gang naar volwassenheid veel zwaarder, en het is vooral veel onzekerder dat ze voor die zware opgang beloond zullen worden". Ben jij het daarmee eens?
- In de bespreking in de Standaard zegt Jeroen O verstijs dat het "een ontroerend verhaal is van echte mensen die iets achterna lopen wat ze zelf niet vatten." In hoeverre weet je voldoende van de tijd waarin je leeft om de juiste keuzes te maken?
- Hoe verklaar je het motto?
- Wat vinden jullie van de afloop van het verhaal? Joey vindt uiteindelijk hulp bij zijn vader, Patty keert terug bij Walter. Geeft het hoop?